

Waar toe is Nederland op aarde?

door Dave van Ooijen¹

Waar toe is Nederland op aarde? Wat is de bedoeling van Nederland? Het is een identiteitsvraag die raakt aan een fundamentele problematiek die momenteel overal ter wereld zichtbaar wordt. Het huidige proces van globalisering en digitalisering leidt enerzijds tot een situatie waarin nationale grenzen en identiteiten steeds poreuzer worden, terwijl ze anderzijds ze ook tegenkrachten oproepen die deze grenzen en identiteiten willen herbevestigen. Om goed in te kunnen spelen op de veranderingen die gaande zijn, zouden we beter moeten begrijpen wat het proces van globalisering en digitalisering doet met de levens van mensen. Wie in de soms verwarrende wankelende wereld sterk wil staan doet er goed aan te weten wie hijzelf is. Maar weten we dat nog wel? Het is deze existentiële vraag die volgens Gabriël van den Brink, sinds 2015 hoogleraar wijsbegeerte aan de Vrije Universiteit Amsterdam, centraal staat in het door hem geredigeerde boek *'Waar toe is Nederland op aarde?'* Het is een bundel met bijdragen van verschillende gezaghebbende auteurs. Zij proberen de vraag proberen te beantwoorden wie wij als Nederlanders zijn of zijn geworden. Volgens de auteurs is 'Nederland' nog steeds een relevante categorie en laat het eigene van Nederland zich wel degelijk in kaart brengen.

De polder

De bundel bevat 11 hoofdstukken van wisselende kwaliteit die diverse denkrichtingen voor de toekomst voor Nederland schetsen. Daarbij wordt niet alleen naar de huidige stand van zaken van Nederland gekeken, maar ook hoe het verleden doorwerkt in hoe Nederland vandaag de dag is georganiseerd. Zo gaat Maarten Prak, hoogleraar, economische en sociale geschiedenis, in op de invloed van Gouden Eeuw op

Tot slot bevat de bundel 9 korte interviews waarin negen deskundigen reflecteren over het Nederlands strafrecht, gezondheidszorg, diversiteit, ouderen, klimaat, cybersecurity en de verzorgingsstaat. De reflecties bevatten soms rake observaties. Zoals Pearl Dykstra, hoogleraar empirische sociologie, die stelt dat in individualistische landen (Scandinavië en Nederland) ouderen het minst eenzaam zijn, terwijl in Zuid- en Oost-Europa, landen waar de familiebanden sterk zouden zijn, de ouderen het eenzaamst zijn. Of Halleh Ghorashi, hoogleraar diversiteit en integratie, die stelt dat Nederlanders geloven dat in een democratie alles goed geregeld is, en daardoor haast nooit kritisch nadenken over de basale veronderstellingen van het systeem. En tot slot Monique Kremer, hoogleraar actief burgerschap, die constateert dat we te veel in termen van efficiëntie naar de verzorgingsstaat zijn gaan kijken en stelt dat een stelsel dat je voortdurend aanspreekt op solidariteit ervoor zorgt dat je meer solidariteit opbrengt en ervaart.

Zeemachten

In zo goed als alle bijdragen komt op een of andere manier de historische relatie van Nederland met zee en het water terug. En de mate waarin deze Nederland en de Nederlander heeft gevormd en dat nog steeds doet. Volgens Haroon Sheikh, die bestuurskunde, filosofie en politicologie studeerde in

---

¹ Dave van Ooijen studeerde sociologie en politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn blogs en artikelen verschijnen onder meer op zijn website: www.davevanooijen.nl.

Leiden en Oxford, is Nederland als klein en onder de zeespiegel liggend land bijzonder kwetsbaar. Ons naar binnen keren en ons isoleren kan volgens hem niet het antwoord zijn. Daarom moeten we opnieuw over onze plaats in de wereld nadenken. Hoe kunnen we de dreigingen die ons tegemoet treden het hoofd bieden en onze kwaliteiten in een krachtige strategie omzetten? In zijn bijdrage vertrekt hij vanuit een traditie van geopolitiek denken die in Nederland weinig aandacht krijgt. De aanpak laat zien in welke mate cultuur is verbonden met het landschap, en vooral met de manier waarop het landschap wordt geïnterpreteerd. Het bijzondere aan zijn bijdrage is dat hij scherp onder woorden weet te brengen wat het Nederlandse landschap en de geografische ligging voor bijdrage levert over hoe wij naar de wereld kijken. Als een van de weinige delta's ligt de Nederlandse delta niet aan een afgesloten zee, maar aan een open zee. Door de Noordzee opent Nederland zich naar de wereld. En vormt Nederland een geografische brug tussen het continent en de wereldzeeën. Rivieren reiken vanuit de Noordzee tot diep in het Europees-Aziatische vasteland. Mooi is het onderscheid dat Haroon Sheikh op basis van het werk van de rechtsfilosoof Carl Schmitt maakt tussen landmachten en zeemachten. In tegenstelling tot landmachten die zich kenmerken door een sterke binding met een bepaald gebied, zijn zeemachten door hun ligging vooral ondernemend, individualistisch en kosmopolitisch van aard.

Nationale eigenheid

In het afsluitende bijdrage 'Waarde van een soepele identiteit' gaan Gabriël van den Brink en Haroon Sheikh in op de bijdrage die Nederland aan de wereld kan leveren. Volgens hen telt onze 'nationale eigenheid' ten minste zes kwaliteiten. Ten eerste vrijheid, openheid en beweeglijkheid. Door de ligging van Nederland hebben we geleerd dat de zee niet alleen als een bedreiging is, maar ons ook uitdaagt nieuwe zeeën en markten te verkennen. Hierdoor is Nederland sterk gericht op handel, zeevaart, vervoer en wereldwijde netwerken. Streven naar maximale bewegingsvrijheid is daardoor voor Nederlanders een wezenskenmerk. Hierdoor dringt maar langzaam door dat vrije marktwerking niet op alle terreinen werkt. Een tweede kwaliteit is samenwerken op basis van gelijkwaardigheid. Dit is een kwaliteit die er als gevolg van de constante bedreiging door het water bij Nederlanders min of meer is ingesleten. Dit constante overleg om Nederland droog en veilig te houden, vereiste een samenwerking op grond van gelijkwaardigheid. Keerzijde is dat Nederlanders visionair leiderschap wantrouwen. Niemand mag boven het maaiveld uitsteken. Een derde kwaliteit is nadruk die gelegd wordt op stoffelijkheid. Het aanleggen van de polder is een materiële aangelegenheid, het vergt oog voor de werking van sluizen, molens, water, weer en wind. Keerzijde is dat we in Nederland onvoldoende oog hebben voor het belang van de verbeelding. De behoefte aan veiligheid is een vierde kwaliteit. Zonder een degelijk stelsel van dijken, houdt Nederland het niet droog. Het organiseren van veiligheid is een ervaring waar Nederlanders goed in zijn. De keerzijde is dat we angstvallig vasthouden aan regeltjes. Als vijfde kwaliteit noemen zij eerlijkheid. Op zee net zomin als in de polder kon de Nederlander terugvallen op hogere instanties. Je moest van elkaar op aan kunnen. Nederlanders komen hun beloften graag na. De keerzijde van die eerlijkheid is dat we minder aandacht besteden aan de vraag hoe we de boodschap overbrengen. Tot slot, de zesde kwaliteit, is de aandacht aan zorgzaamheid. De noodzaak van zelfredzaamheid maakt dat we in eigen kring goed voor elkaar zorgen. Minder verbonden voelen we ons evenwel met Nederlanders buiten de eigen kring. Daardoor blijven scheidslijnen soms hardnekkig in stand.

Erfgoed

Wat kunnen we van dit alles leren? De belangrijkste les die uit de bundel te trekken valt is dat in de polder een milieu heerst dat op termijn een bepaald slag mensen genereert. Het zijn mensen die kwaliteiten als vrijheid, gelijkheid, stoffelijkheid, veiligheid, eerlijkheid en zorgzaamheid als erfgoed meedragen

Gabriël van den Brink (red.) 'Waar toe is Nederland op aarde?', Boom, 2018, 350 pagina's, € 29,90